

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Panegyricvs Lvdovico XIV. Regi Pacifico

Cossart, Gabriel

Parisiis, 1654

[Text]

urn:nbn:de:hbz:466:1-12256

PANEGYRICVS
LVDOVICO XIV.
REGI PACIFICO
DICTVS.

QVOD vnum ad summam alacritatem, his scholarum primordiis, desiderari superiore anno visum est, PRINCIPES ILLUSTRISSIMI, vt civili concordia constituta, in pace atque otio, pacis artes & studia colerentur: id singulari Dei Opt. Max. beneficio concessum, celebritatem affert hodierno diei, lætitiãque singularem. Nam & eã tum eramus conditione temporum, vt quamuis aliquid ostendi lucis in illã caligine cœpisset; non posset tamen & præsentium malorum sensum, & metum futurorum spes.

A

incerta pacis adimere: & eâ nunc tranquillitate, ac securitate fruimur, vt si nondum externa bella sedata sunt, quæ minùs infesta litterarum studiis experti sumus; at domestica, quæ pestifera sunt iisdem, penitus oppressa conqueuerint. Atque hoc domesticæ pacis profectum à Christianissimo Rege beneficium, cùm vniuersæ Galliæ sit, & omnium ordinum artiùmque commune: tum proprium certè litterarum est, quæ vigere non possunt, dum armorum vel obstrepuntur fragoribus, vel timore turbantur. Quamobrem ne videantur ingrata, atque immemores beneficij, per quas beneficiorum memoriam tuentur ceteri, gratiàmque persoluunt: diem hunc suo nomine festum atque sollemnem, consecratum volunt tanti prædicatione muneris; ciuilémque pacem Galliæ restitutam, Ludouico XIV. Regi Christianissimo, Regi Pacifico, per me gratulantur.

Pulcrum, & illustre Pacifici nomen est, Auditores; plena deliciarum appellatio, plena dignitatis: atque vt nulla cæli facies plus ostentat decorum atque pompæ, quàm quæ serena & clemens est; sic nunquam est imperij maiestas augustior, quàm cùm suauitate illâ & quasi serenitate pacis ornatur. Popularis

hic titulus est, idémque Diuinus; quo laudes principum omnes, & splendida vocabula, veluti sole minorum ignium lumina, continentur: vt qui Pacificum Regem dixerit, idem & patrem patriæ, & populi delicias, & optimum principem, & pium, & felicem appellet; nomine vno, tot ambitiosa nomina repræsentans.

Cùm autem est nomen illud per sese gloriosum principibus omnibus, à quibus bella quæuis sedata fuerint: tum iis profectò, qui ciuilia restinxerint, eò gloriosius; quò & difficiliora hæc ad profligandum, & reipublicæ funestiora sunt. Externis scilicet in bellis incerta ferè victoria est; in domesticis nunquam non certa clades: illa viribus geruntur robusti, ac florentis imperij; his conficiendis quæ suppeditentur ab eo regno vires, quod omni ex parte concussum & fractum est? Illorum flammam extinguere conatur populus; horum accendit: vt meritò dixerim bellis ceteris exerceri rempublicam, intestinis interimi; sublatis illis recreari pacem à morbo, his oppressis ab interitu reuocari. Quid enim omnium vis atrocitasque bellorum efficere solet, quandiu cum peregrino tantùm hoste confligitur? pacis integritatem imminuit, pacem

ipsam funditus non tollit. Regnat interim in sinu reipublicæ, incolumis & vegeta pax; dum extremis in finibus, & limite quodam imperij, tanquam summâ cute aliquot vulneribus delibata, perstringitur.

At cùm ciuilia signa sublata sunt, tum gliscit penitus, grassaturque pestis in intimum admissa corpus: nullum paci perfugium relinquitur; nulla vacua sedes ab importunitate bellorum, quæ veluti arce occupatâ imperij, longè in eo latèque dominantur. In illa rerum perturbatione pacem vbique requiro; ab vrbe, ab agris, à prouinciis pacem repeto: nusquam nisi peremptæ pacis tristissima monumenta reperio. Periisse in vrbe pacem, armorum tumultus fragorésque ressonitant; abesse ab agris, direptio, vastitas, solitudo, silentium ipsum loquitur; extinctam esse in prouinciis, incendiorum fumus, tanquam ex illius rogi reliquiis erumpens, admonet. Ipsa, quod superest, priuatarum ædium penetralia subeo; fratrum sinum exploro, parentum pectora perscrutor: hinc quoque pulsa pax, & eiecta est; neque ciuilia vnquam arma commouentur, quin & fraterna, & his detestabiliora sæuiant. Quot in regno prouinciæ, quot vrbes, quot tecta, quot late-

bræ sunt: in tot veluti membra, misera pax diuulsa & distracta concerpitur. Hic iacet cadauerum aceruis oppressa, hic obtrita & obruta ruinis urbium, hic merfa cæde ac sanguine, hic bustis adhuc fumantibus consepulta. O pax! ô deplorata pax! reuocare te hoc rerum statu, & ex illis bellorum stragibus excitare, cuius tandem nisi Diuinæ virtutis ac felicitatis erit?

Tuæ, LVDOVICE, fuit & virtutis, & felicitatis: hoc virtuti felicitas concessit, felicitati virtus elaborauit. Optabamus tibi puero, neque tam commodi nostri causâ, quàm gloriæ tuæ optabamus, vt externa, quæ gerebamus, bella componeres: sed hoc, & vnum precari tum in domestica tranquillitate poteramus, & puero precabamur. Adolescentem maior à bellis ciuilibus laurea manebat: parabat nobis tristiora illa tempora, vel fati nostri vis, vel tui; vt ex iis insignius tibi victoriæ decus existeret: vt iure omnium optimo Pacificus dicereris, hoc est, pacis procreator & parens; quam, cùm funditus periisset, cùm nulla eius vestigia superessent, Gallia reddidisses. Expectabamus, languentem & infirmam à te recreandam; mortuam excitasti: vt qui miraculo vitam ingressus es,

A iij

miraculo imperij primordia consecraret.

Quæ Ludouici laus cùm sit clarior, quàm vt eam obscurare vel liuor obtrectando possit, vel ego assentando velim: vt eam ne quis maiorem fieri dicendo putet, & amplitudinem ab orationis ambitu quærere; verbo vno ingentem panegyricum absoluaui: Bellum ciuile flagrabat, Ludouicus extinxit. Breuis, & contracta laus; sed eò maior, quò breuior: tuta laus, & secura, quam neque falsi coarguere quisquam in tam recenti memoria potest; neque verbis exaggeratam, in tanta dicti breuitate criminari. Bellum ciuile flagrabat: quis incendij non meminit? Extinxit Ludouicus: quis beneficio non fruatur? Omnium igitur est descripta, & infixamentibus, Ludouici laudatio: eiusque obliuisci non possunt, quin & recentis belli recordationem, & præsentis securitatis sensum amittant.

Verùm vt æstimetis certiùs, quantum ex hoc pacis beneficio, solidæ veræque gloriæ Ludouico accesserit: perpendite, quæso, mecum, quàm spissum & arduum opus esset; tum quàm præter spem omnium, quàm perfectè, quàm celeriter ab adolescente principe absolutum sit, admiramini. Vexabatur Gal-

lia iis discordiis, contentionibusque partium, quæ cum pupilli Regis vexassent tempora, tum multo sunt grassatæ funestius, cum is suæ tutelæ fieri per ætatem cœpit, ipse iam imperij tutor, eiusque habenas per sese moderari. Ut enim sub coronæ signi cælestis ortum consurgere venti, ac tempestates solent: sic fatale videtur esse novis principibus, ut cum ostendere se regno incipiunt, ac siderum instar exoriri, tum maximè populorum motus, turbæ, seditiones excitentur.

Quam labem illis regnandi primordiis tantopere infestam, cui tandem causæ adscribamus? An naturæ rerum, quâ fit ut infirmiora rerum omnium initia sint; & regni, perinde atque vitæ, prima ætas tenerior quodammodo minusque robusta, concuti facilius possit? An populi ingenio, qui ferox esse solet, ac dominatus impatiens; similisque immitis belluæ, quæ cum faciliè priori domino, à quo fuerat mansuefacta, parèret, ab altero deinde tractari se, nisi aliquo usu condocerata, non patitur? An causis aliis abstrusis penitusque latentibus, quæ nos fato tristissimo, & immixtis ab irato numine calamitatibus, exercuerunt: ut siue casu, siue errore quodam excitata incendia, magis deinde ac ma-

gis ad perniciem nostram exitiūque creuerint. Creuerunt enim uero ignes illi, arseruntque sic, ut breui tempore regni partes omnes pestis rapidè dilapsa peruasit.

Quàm breui locata vbique ciuilia castra sunt! quàm celeriter collecti ingentes exercitus, munitæ arces, occupatæ prouinciæ! qui concursus amentium ciuium! qui cùm antè tot votis, tot conuiciis pacem efflagitassent, iam cæco furore præcipites, armis sponte correptis, totâ Galliâ pacem exterminabant. Ij porrò contrariarum partium duces erant, quorum auspiciis desponsa & oppignerata victoria videbatur: eâ virtute duces, quam fortuna nunquam deseruerat; eâ fortunâ, quæ nunquam sine virtute pugauerat; eâ famâ, quæ citra pugnam vincere solo nominis terrore poterat.

Aderant magna belli præsidia, magnæ ac formidolosæ vires, partim collectæ domi strenuis & operosis conquisitionibus; partim ab hostibus, summissæ primùm, deinde palàm magno apparatu subministratæ, eâque pompâ, quam incertum erat, an triumpho suo, an funeri nostro pararent. Imminebant iidem foris, & in fines nostros incurfabant amplissimis exercitibus, quos immensis opibus

&

& superbissimo delectu, tanquam ad supremam & decretoriam diem conscripserant. Ardebamus domi, obsidebamur foris. Nauium intueri videbar, quam intus ignis depascitur, extrinsecus procellæ ac turbines exagitant: vt eam neque à flammis seruari tempestas, neque defendi à tempestate flammæ patiantur: eique sit proinde duplici simul exitio pereundum, incendio & naufragio.

Nihil autem erat in hac calamitate tristius, quàm quòd eam obstinatus ad perniciem populus adamaret. Populus naturâ mitis & tractabilis, quo nullus est in orbe terrarum ad regum venerationem propensior, eo furore correptus, eâ vesaniâ præceps actus est: vt efferratus repentino quodam impetu, & ab humanissimis moribus ad incredibilem immanitatem occultâ ignotâque vi traductus videretur. Id nimirum vsuuenit, vt quo quisque facilior & obsequentior est, eo sit deinde, cùm semel reuerentiam excussit, ferocior: neque possit mansuetudo summa, nisi summo furore superari. Vix enim se putat nisi maximis de causis irasci potuisse, quisquis suæ sibi lenitatis conscius est: neque modum vllum furori ponit, ne videatur mediocriter

B

læsus, si leuiter vlciscatur. Accedebat diuturna vectigallum impatientia, quæ non tam regum voluntas, quàm temporum necessitas imposuerat: ex quibus concepta sensim iracundia, multisque annis collecta, leui accedente causâ, tota effusa est.

Hos optimi populi furores cùm mirarentur sapientes plerique, cùm animaduertent, non esse Galliæ proprium, sed terrarum omnium commune fatum illud, quod commotis vbique seditionibus atque turbis, omnia permiscebat; vixque regionem vllam esse, quam iisdem aut disturbatam penitus, aut vehementer agitatum non cernerent: eò sunt tandem adducti, vt concursum quendam siderum crederent esse factum, quæ populos omnes ad illam insaniam, quàm arcanis, tam validis impulsibus concitarent. Facebat autem illa stellarum quasi diuinitas, quæ naturarum omnium fata contineat, & decretis suis humana ipsa consilia voluntatésque moderetur. Micant ignes illi, non cæcis ardoribus incendunt; ducunt animos, non durâ necessitate rapiunt: adigant brutas animantes, compellantque certis & nunquam irritis impressionibus; hominum voluntates non nisi liberis conditionibus, & inuitamentis

quibusdam illectas sollicitant. Fit illud tamen, vt cùm hominum magna pars, pecudum in morem, vnis insueuerit sensibus, ac cæcis animi commotionibus parère, eò ferme ruat præceps populus, quò impulsus illi cælestes quasi precariò inuitabant: effectumque adeo tum temporis est, vt vbique dominata sit vis illa imperiosa siderum; si quatum erat, quæ ad defectiones, ciuilesque discordias induceret.

Sed inuentus est in Gallia sapiens, qui dominaretur astris, eorumque vim sua virtute reprimeret. Fuit, LVDOVICE, felicitas tua faris illis astrorum potentior: sidus ipse fuisti laboranti imperio, cuius benignitate, ceterorum inclementia siderum, manansque ab iis in terras contagio superata est; cuius luce, discussa tandem est illa caligo temporum, quam stellæ maligniores induxerant: propitium felixque sidus his iactatæ fluctibus Galliæ, quæ naufragium erat iam iamque factura, nisi tempestatem aspectu clementiore pacas-
ses.

Cui nostrum spes tum temporis erat, Auditores, summam rem à tam turbido statu, ad tam quietum & compositum breui esse reuocandam? Quis cùm hanc tranquillitatem,

resque domi pacatissimas intuetur, non se in alias quasdam oras deportatum putet? se in eo credat imperio versari, quod suis propè conuulsum sedibus, tam ingentes ruinas paulò antè traxerat? Conferte, Parisienses, conferte rerum hunc statum, hanc regni faciem, hanc quietem vrbis, cum illius perturbatione temporis, quo vestra vobis Lutetia carceris loco erat: cum neque pedem extra pomerium efferre paterentur effusi prædonum exercitus, hostiliter vbique grassantium; neque in vrbe tutò commorari sineret manus egentium & perditorum, quæ hîc vna regnabat: qui nec à publicis ædibus incendium, nec vim à senatu, nec cædem à ciuitatis proceribus abstinebant. Quis vestrùm ædes suas tutas credidit, cum ardentem vrbanam basilicam intueretur? quis vitæ suæ non timuit, cum optimatum internecciones, & publica parricidia cerneret? Tandiu licebat viuere, quandiu sicariis libebat: hos libertatis vitæque vestræ habebatis arbitros, apud quos nocens erat, quisquis ciuis optimus videbatur. Quid dicam coniunctissimorum hominum perfidias? quid prodiones domesticorum, fraudes, suspiciones, pauores perpetuos, quibus fiebat, vt nihil quisquam ne suis quidem

in laribus securum duceret? Inter tot pericula hoc timebatis magis, quòd incertum vobis erat, quid omnium maximè timeretis.

Interim autem, cùm è prouinciis omnibus, quas eadem mali vis premebat, Lutetiam multi, tanquam ad pacis asylum aspirarent: vix attigerant iidem Lutetiam, cùm illis spectaculis attoniti, iam prouincias suas desiderabant: vicissimque si qui elusis vigilibus ex vrbe proripere se, & tanquam ex ergastulo euolare potuerant, cùm eosdem vbique luctus, eadem latrocinia, direptiones & cædes easdem intuerentur; eos continuò desertæ Lutetiæ pænitebat. In illa tam communi Galliarum calamitate, quemcunque infederant locum, is omnium miserrimus videbatur: vt in ægro & fracto malis corpore, ea demum pars vna omnium vehementissimè dolet, in quam ægrotus incumbit. Erat autem illud in tot Galliæ morbis luctuosissimum, quòd in tanto corpore, pars esset ex omnibus nulla, quæ medicinam vel facere, vel pati vellet; omnes exitium sibi ac perniciem per aliarum exitia molirentur.

Emerfisse Galliam ex his fluctibus, superesse tot malis incolumem; neque stare tan-

tùm , sed omnibus antestare , quam omnium iniuriis nuper expositam videbamus , oppugnatam ab hostibus , à suis diuexatam , à nemine , præterquam à Ludouico defensam , & inuitam ab eo seruatam esse : quî poterunt hæc à posteris quondam audita fidem obtinere , quam impetrare à nobis , etiam præsentia , etiam oculis explorata , vix possunt ?

Quæ dum sapientissimè curarentur , quàm multos interim audiebamus in omni congressu , in circulis omnibus , rerum administrationi obtrectantes , sua interponentes summis de rebus iudicia , deplorantes regij consilij cæcitatem ; exclamantes , præposterarum iniri vias restituendæ in integrum reipublicæ ; his artibus , hac rerum gerendarum formâ perdi Galliam , ac funditus euerti. Assuescite parere , populi , assuescite arcana regum consilia venerari , quorum non potentia tantùm estis , sed etiam sapientiæ subiecti : cum vtramque regendis vobis à Deo vicariam acceperint. Sed nimirum est iniquior ferme populus iis , quæ supra se posita cernit : atque vt in cælo , siue sudum , siue nubilum est , aliquid occurrit semper , de quo morosiores quidam expostulent : sic in imperio nunquam non aderit , quod praua & distorta in-

genia conquerantur. Quid quòd magnos se nonnulli credunt, si magna fastidiant? *Et, quod aiebat ille, vt putentur sapere, calum vituperant.*

Illis consiliis, quæ criminabamini, ô censores egregij temporum, vicit Rex Pacificus: & ita vicit, vt eius magnitudinem victoriæ non possitis, nisi ex Galliæ amplitudine metiri; quæ cùm tota periisset, tota seruata est, & profligatis, penitusque consumptis armis ciuilibus, ab ipso recuperata. Quid enim? vbi domesticorum tumultuum vlla vestigia? vbi defectiones prouinciarum? vbi potentium coniurationes? vbi pars vlla, quæ à principis imperio desciscat? Recognosce teipsam, Gallia: circumspice, quâquâ pates: iustra curiosè partes omnes, num qua tranquillitatem tuam intus aura conturbet; num quæ ciuiliū copiarum reliquiæ apud te supersint; num quas arces factio vlla seruauerit; num quod castrum, quò respectare seditio possit; num quem aggerem, quo se turbulenti ciues protegant; num quod toto regno propugnaculum, quod regiis armis simul non fuerit, & paci ac concordia patefactum. Nam fines ipsos non moror: qui sicubi habentur infesti, dum in alios vicissim incurrimus; id externi

belli totum, non ciuilis est. Hoc dico, nihil domi nisi pacatissimum superesse.

Et hanc quidem Galliaë salutem à Ludouico restitutam hoc admirantur impensiùs gentes ceteræ, quòd damnis experiuntur suis, quàm insanabiles illæ plagæ sint, quas à ruinis ciuilibus regna patiuntur. Hispanicæ ditioni Gothalaria & Lusitania subtractæ sunt: altera belli theatrum esse ex illo non desit; alterius ne recuperari quidem particula potuit. Britanniam conitatorum arma furorésque turbarunt; regi suo tota periit. Iisdem Polonia motibus concussa est; nondum sedati sunt: iisdem agitata est Turcicum imperium; adhuc perseuerant. Vna omnium Gallia, cum periculosissimè quateretur, firmissimè stabilita conquiescit; vna plenè à principe suo ac perfectè recepta, pristinoque imperio placidissimè subiecta est: vt in tot prodigiis nihil sit admirabilius, quàm tantum regnum tam breui tempore fuisse recuperatum.

Sed admirationem omnem id superat, quòd citra vllam vel conuersionem reipublicæ, vel labem religionis, recreati simus, à bellis ciuilibus, quæ vix vnquam antea, vtrâque incolumi sedari potuerant. Quid ab iis patiatur forma reipublicæ, Roma didicit,
cùm

cùm domesticas eius discordias, & diuturnam tot bellorum iactationem ita composuit Augustus; vt à multorum potestate ad vnius dominatum omnia descuerint. Quàm sint eadem pestifera religioni, experta est Gallia intestinis superioris sæculi bellis, quorum tristes reliquæ sunt, Caluini posteritas in Christianissimi imperij sinu ac gremio secura. Ac ne ab illa vel locorum vel temporum longinquitate arcessere operosiùs exempla necesse sit: quanta recens est Britannicum in regnum per ciuiles inducta motus, reipublicæ simul religionisque mutatio! Neutrius Gallia detrimentum sensit, Auditores, sed ita quietem à perturbatis illis temporibus recepit, vt nihil vel de reuerentia principis, vel de sanctitate religionis amiserit. Quando enim Regis visa est firmior potestas? auctoritas maior? Cui quidem ignominiosum non fuit iis motibus concuti, sed iisdem non euerti gloriosum. Profuit tot opibus, tot conatibus, tantâ vi tantoque impetu oppugnatam esse; vt inuictum esse in Gallia Regem, & populus, & Rex ipse doceretur.

Religioni verò adeo nihil de sua integritate decessit, vt nouus etiam illi nitor, nouum pacis & concordia decus, sedatis Iansenianæ

C

controuersiā tumultibus, accesserit. Pacificum se Ludouicus non credidit, nisi geminā pacis auctor esset; alterius quam Regno suo, cuius parens est; alterius, quam Ecclesiā, cuius est filius, restitueret. Et vtramque certè reduxit, alteram suo, alteram summi religionum interpretis arbitrio sancitam: illa victoriā fructus, hæc pietatis fuit, vtraque summæ felicitatis. Quòd enim respiramus ab iis turbis, quibus exercita religio annis ampliùs decem, magno bonorum omnium luctu, metu maiore fuerat: tuum, LUDOVICE, munus est, qui tuis ad Pontificem Maximum litteris, precibus, auctoritate, è Vaticano pacem tanquam è cælo deuocasti. Constantini Magni pietatem imitatus es, qui hostibus terrâ marique domitis, pace vniuerso imperio partâ, reddendam quoque religioni pacem, compositis eius diffidiis putauit; & Ecclesiam ab Arianorum peste, Ecclesiā ipsius auctoritate vindicandam. Sed Constantino in hoc felicior es, quòd is Arianam hæresim ne sic quidem oppresserit: tu, cùm nemo se contumacem & refractarium ad hanc diem videri velit; sperare meritò possis, non sopitos esse tantùm, sed etiam extinctos ignes illos, quos Batauica nouitas accenderat: tutaque apud nos fo-

re tum ab impudentibus calumniis, tum à futilibus interpretamentis Romana oracula, quæ tuis edictis protecta sunt. Quòd si quis existat vnquam adeo vecors, vt neque pontificia fulmina, neque regia vereatur; si quis Galliarum Episcopis tam insolenter illudat, vt eius patrociniū doctrinæ suscipiat, quam illi communibus ad sanctissimum Patrem literis, & excerptam è *Iansenij libris* agnoscunt, & *nouam* appellant *heresim*, oppressamque gratulantur: huius nos, si quis tamen huiusmodi prodibit vnquam, non tam reformidare impetum debemus, & concessæ diuinitus paci quidquam metuere, quàm vel ridere hominis fatuitatem, vel impietatem & sacrilegium execrari. Excisa est enim profectò, excisa funditus illa Babylon, arx illa discordiæ, illa domesticæ pacis inimica: cuius si qua sunt tamen audita murmura; fragores ij sunt, ingentis ruinæ testes; singultus extremi sunt morientis belluæ, eoque vehementiùs vlulantis, quo funestiore plagâ percussa est.

O pacem! auditores, pacem Ludouico gloriosam! & eo certè priore alterâ præstantiorem: quo & sanctior est, & longiùs per Christianum orbem latiùsque diffusa. Cùm enim aliis non sit inclusa finibus, quàm qui-

bus est Innocentij auctoritas circumscripta : peragrauit scilicet regna omnia , oras terrarum omnes obiit ; vt quorum vel disiunxerant animos nouitates istæ , vel disiecturæ propediem erant ; eos aut recrearet inductâ concordia , aut à præsentibus funestissimorum dissidiorum periculis defenderet. Immensa & infinita pax ! an ciuilis dicenda , quæ ciuium composuerit discordias ? an externa , quæ aliarum etiam gentium vel restituendæ , vel confirmandæ tranquillitati prouisa sit ? Vtramque certè laudem pax ista ferat : vt eius auctor Ludouicus vtrâque decoretur.

Verùm quid religioni , quid populis ceteris , orbique terrarum princeps noster hac pace contulerit , persequentur ornatiùs alij , quibus & otij plus erit , & copia dicendi beatior : menefas est patriæ fines huic orationi præfixos prætergredi ; cui tum plenè ciuilis est restituta pax , cum religionum diuortia sublata sunt. Nunquam enim quietum imperij corpus est , dum anima imperij religio luctatur : nunquam est sine motibus respublica , dum hoc eius fundamentum concutitur. Rara inter eos concordia , qui de re tanta dissentiant. Sustulit Ludouicus illam domesticorum bellorum scaturiginem , illum publici incen-

dij fomitem, ex quo ciuiles flammæ intelligebat posse mox tenuissimis igniculis suscitari.

Satis autem non fuit Pacifico principi, publicos bellorum motus comprimere: nisi priuata quoque arma, & internecinam singularem præliorum insaniam, quâ potest auctoritate maximâ, & grauissimis interdicitis compesceret. Parum ipsi fuit, publicæ rei pacem restituere: nisi & eam priuato cuique redderet. Hanc domesticæ quieti debere se accessionem credidit: & debebat certè, vt pleno beneficio frueremur. Parit enim ciuile bellum simultates infinitas, grauissimâque odia, quæ conflata mutuis iniuriis & offensionibus, sic hærent exulceratis animis penitus infixæ: vt ne publicâ quidem conciliatâ pace & concordia deponantur. Quæ si armis vlcisci cuique fas esset; redintegratum potius, quàm confectum bellum ciuile videretur. Quis enim hæc prælia non videt, quanquam minore apparatu ac strepitu, longè tamen tristiori cæde ac carnificinâ geri? Ac nimirum similes mihi videntur publicæ dissensiones lati cuiusdam incendij, cuius erumpentes flammæ, & ædium fastigia superantes, eminens, vt succurratur, admonent: cum tenebricosa illa inter priuatos

certamina, instar sint cæcorum latentiùmque ignium, qui eam, ad quam adhæserunt, materiam, quo carpunt occultius, hoc fœdius lentâ malignâque peste consumunt. Compo-
nantur bella externa, ciuilia opprimantur: bellum tamen omnium atrocissimum vsque eò vigebit in Gallia, dum illa gladiatorum amentia coërceatur: bellum æternum & inexpiabile, quod nullâ vnquam pace componi, ac ne induciis quidem vllis intermitti potuit: bellum insidiosissimum, quod nunquam strages edit, quàm in summa pacis & otij tranquillitate, tristiores: bellum funestissimum, quo profunditur sanguis generosissimus, cum in ceteris magna sæpe vilissimi iactura fiat. Illam parricidiorum diram ac detestandam libidinem, illas sicariorum furias, illas domestici belli reliquias, quòd recentibus edictis percussit Rex Pacificus, communium regibus aliis laude fruitur: sed quòd pœnas constituit multò quàm antè grauiiores; quòd edicta illa, non monitoris vllius expressa consiliis & hortatibus, sed suâ sponte meditata conceptaque conscripsit; quòd eorum se tam acrem vindicem, & tam inexorabilem præbet, vt iis aspectu suo & comitatu interdictum velit, qui pro istius flagitij reis

ju 3

deprecatores accesserint; hoc verò quàm insignè, tam peculiare Ludouico nostro decus est.

Quàm verò istud quoque vnius est eius proprium! quàm à nemine vsurpatum priùs! quàm ex sincero vehementique amore pacis ac concordiae profectum! quòd, vt regiam suam paci dedicaret, domesticos aulicosque omnes, hoc est, totius Gallicae nobilitatis florem, iureiurando adegerit, nunquam se, quisquis læderet, quisquis lacefferet, ad certamen singulare condicturos. Seorsim aduocabat singulos rex optimus; amabat blandè impetrare, quod seuerissimè per legem imperauerat; chirographum etiam exigebat, cuius fide obstricti tenerentur: eosque tum demum agnoscebat suos, cùm hac cautione obligatos cerneret. Cuius formulam iurisiurandi, quàm multi etiam è regio exercitu subscripserunt! Accersebantur alij subinde atque alij ab humanissimo principe, excipiebantur benignè, laudabantur prolixè, sacramento denique rogabantur. Obtinebat Ludouici benignitas, quod extorquere suppliciorum omnium terrores minimè potuissent. Repelebant illi castra pacatioribus in suos animis, in hostes acrioribus. Rex vnus, & amorem pacis, & belli ardorem simul impresserat.

Princeps verè Pacificus, qui etiam inter arma, etiam in cæde ac sanguine, tam benignos mansuetosque sensus excitat. Princeps, animi clementiâ, suauitate morum, affabilitate sermonis, oris ipsius lenitate pacificus: meritò dicendus *Princeps pacis*, & à Deo in tantæ communionem laudis adscitus.

Hæc cum reputo ipse mecum, cum cetera Ludouici Pacifici decora & ornamenta otiosè contemplor, sic statuere soleo: Principes ceteros, qui pacis affectâsse laudem, aut quoquo modo etiam meruisse sunt visi, nequaquam esse cum eius vnus gloria conferendos.

Pacificus litteris omnibus atque linguis prædicaris, Salomon: fruere certè hac laude, quam tibi Diuina quoque auctoritas asseruit. Et concessio tamen diuinitus otio, ad umbratilis ac delicatæ vitæ segnitiam abusus es; ac speciosum pacis nomen videri poteras desidiæ tuæ prætereundum. Principi nostro tranquillitas publica, non inertiae nutricula, sed industriæ fructus, ac fortitudinis fuit: non in pace delicias, sed pacem in periculis quæsiuit, diuturnis laboribus, itineribus molestissimis, eaque vel locorum, vel temporum difficultate, vt ad extruendas eius mensas,
non

non iam regales epulæ, sed simplex & popularis annona quæreretur. Tanti erat Ludouico, dummodo suos restitutâ pace seruaret. Nunc verò quam omnibus quietem, ac tranquillitatem peperit, eâ propè vnus non fruitur: sed exhaustis bellis ciuilibus, conuertitur ad externa, vt Gallix sit idem & Europæ pacificator. Ab armis non discedit, quibus nulla sunt præsidia maiora pacis: neque regem esse se putat, vt beatus sit, sed vt beatos faciat.

Honestè in pace atque otio vixisti, Theodosi Iunior: sed tibi parum glorioso illustrique otio, cùm illud acceperis felicitate temporum, non tuâ virtute quæsieris. Beatus princeps, qui cùm in pacatam ætatem incidisses, quietem in ea placidissimè tenuisti; publicæ tranquillitatis heres potiùs, quàm auctor; pacificus eâ re visus, quia pace fruebaris; conseruator habitus reipublicæ, quia pacem, quam in ea nactus eras, bellicis furoribus non turbasti. Tyrannorum hæc laus est, eorum videri munerum auctores, quæ non eripuerint. Ludouicus non reperit pacata omnia, sed fecit: eius beneficium est, rerum omnium suauissima pax, tanquam è longinquo reuocata: dissensiones, concordia;

D

belli pericula, securitate pacis; armorum tumultus, domesticâ tranquillitate commutavit: Soli hac in parte similis, qui cùm oriatur in nubilo, caliginem deinde omnem suâ luce dispellit.

Henrice II. pacem fecisti tu quidem, sed externam: quæ an satis honesta, & à sapientibus probata fuerit, in præsentī non quæro. Volo redemptam iniquis conditionibus non fuisse, volo decoram, volo te dignam videri. Quid tamen si te, si Philippum II. Hispaniæ Regem, quicum pacem illam pepigisti, politici quidam affirmant, pessimè hoc factō de regnis vestris, pessimè de pace ipsa meritos: nunquam scilicet domi tutiorem esse pacem, quàm cùm foris bellum versatur: atque vt subterraneis ventis pandenda spiracula sunt, quibus erumpere illos præstat, ac perflare terras, quàm easdem intestinis motibus conuulsas euertere; sic turbulentis ingeniis pandendam esse viam ad bella quædam externa, in quibus eorum furor, minore damno, quàm in patriæ sinu occupetur. Sed nihil de tua illa laude deteratur: parum ij consulti sint, qui pacis tuendæ causâ prodi pacem volunt: gloriosum ducatur iis etiam vulneribus mederi; atque vt in principis, ita

in patriæ sanitate, nihil leue sit, paruíque pendendum. Quid illud tamen est, in quo tam insigniter elaborasti? Bellum, inquis, quod patria cum hoste gerebat, composui: Beneficium est, sed hosti, patriæque commune. Pacem in Gallias retuli: retulisti? è Galliarum gremio pax non discesserat: vigebat in vrbe, florebat in agro, vbique colebatur. At huic tamen bella, quamuis externa, incommodabant: bene est: laboranti paci opitulatus es; Ludouicus intermortuam & iacentem excitauit. vt propè dixerim, tantum inter te & illum interesse, quantum inter medicum & Deum.

Henrice Magne, an bello, an pace maior? utrobique certè maxime: tu superiorum principum laudes illas complexus es vnus, easdemque superasti; qui & vixeris in otio regaliter, & pacem non acceperis ab alio transmissam, sed tuâ virtute confeceris. Quam si domi forisque peperisti, prius tamen constituisti domesticam, vt externam deinde gloriosius securiusque componeres. Tuis igitur vestigiis nepos ter maximus ingreditur: alterum pacis tuæ decus, recens obtinuit; alterum spes est minore, quàm à te relatum est, spatio temporis obtinendum. Interim ta-

men in hoc vinceris, quòd ciuium paci à re-
constitutæ, religionum dissidia superfuerint ;
hic & recentes Ecclesiæ discordias, & ciuile
bellum, eodem ferme puncto temporis op-
prefferit. In eo cedis, quòd pacem cruento
bello, multâque cæde obtinueris ; hic nul-
lis ferè nisi pacificis artibus eandem compa-
rauerit. Tibi pugnæ tres magnis cladibus
committendæ fuerunt, fortuitis præliis quo-
tidie dimicandum, expugnandæ vrbes, va-
standæ prouinciæ ; perdenda propè Gallia, vt
Gallia seruaretur. Ludouicus expeditis ar-
mis, non ad belli sæuitiam, sed ad pacis se-
curitatem, nullâ magnarum urbium vi captâ,
signis vix vllò iusto prælio collatis, incredibi-
li ciuilis sanguinis parsimoniâ vicit : victoriæ
præmium pacem retulit ; hoc maiori laude,
quòd non tantùm in componendo bello, sed
etiam in gerendo, pacificus fuerit.

Neque tamen incusandus Henricus est,
quòd tot stragibus, viam sibi ad domesticam
pacem munierit : sed Ludouico, quòd eam
pæne incruentâ victoriâ restituerit, gratu-
landum. Habet enim hoc ciuilis ille furor,
vix vt opprimi potuerit vnquam, nisi multo
sanguine satiatus ; neque pax certa componi
soleat, nisi pars altera, ingenti clade franga-

tur. Nimirum nunquam est illud quàm in domestica diffensione verius, belli filiam esse pacem: atque vt ex rudi & incomposita mole pulcrum hunc ordinem rerum emeruisse oportuit; ita fati quãdam necessitate fit, vt ex summa perturbatione bellorum, tranquillitatis, & concordia suauitas efflorescat.

Sed Ludouici caussa, violata illa lex est: densissimæ caligini depellendæ non fulminum lucem attulit, quæ procellam augent potius, quàm sedant: sed affulsit instar benigni sideris, nubésque omnino liquido & sereno lumine, nullis ruinis, nullâ violentiâ, discussit. Armorum fulgores vidimus, sed quos vix vlli fragores, fulminumque iactus exceperint: aut si qui fortè visi sunt, vel terrendis animis, vel domandæ pernicitatis necessarij; incredibilis eos humanitas est, & clementia confecta: Pro pœnis omnibus, quas repetere pro victoria conditione poterat, veniam & impunitatem, iniuriarumque obliuionem perpetuam, etiam edicto sancitam voluit. Bello fractis, pacem concessit; diuturnâ iactatione vexatis, tranquillitatem reddidit; rerum omnium difficultatibus pressos, in priora commoda restituit: vt victoriã frui non tam victor, quàm victi ipsi viderentur.

D iij

Quòd si Romanorum ille mos apud nos obtineret, vt ciuis vnus seruator, eâ coronâ donaretur, quam honore coronis ceteris præstare cenfebant: quis coronas ciuicas, quas hoc bello, seu potiùs hac pace meritus es, enumerare, LVDOVICE, posset? seruasti rebelles, quos ne perderes, remissiore Marte persequi, & propè sine clade vincere voluisti: seruasti victos, de quibus vnâ lenitate ac misericordiâ triumphasti: seruasti omnes, à quibus belli ciuilis perniciem depulisti. Coronam igitur ciuicam, quam accepisse Augustus à genere humano futiliter & assentatoriè dictus est, verè profitebimur, te hac victoriâ, de Gallia meruisse. Habendus itaque tibi populi census est, non vectigalium causâ, quæ plebs vna pendit; sed coronarum, quæ tibi etiam à nobilitate debentur. describenda totius regni capita sunt: vt intelligamus, quot coronæ sint vnico seruatoris capiti tribuendæ.

Accessit autem victoriæ tuæ decus alterum: quòd dum populum seruares, imperij quoque tui maiestatem tuereris; quæ cum populi salute, pace, concordia, coniuncta est. Nam quæ tandem, in illa confusione temporum, regi superesse maiestas, quod imperium, quæ

auſtoritas poteſt? Conſcribit edicta; non pareretur: tributa exigit; non impetrat: educit copias; aduerſæ aliæ procedunt. Hoc cæne eſt, amabo, regem eſſe? Regem ſine fiſco, ſine ærario, ſine populo; regem ſine regno. Ac mihi quidem videtur huiuſmodi rex formoſum eſſe caput fœdi lacerique corporis, cuius membra omnia vel conſumpta tabe ac macie, vel cooperta tetris vlceribus & ſanie fluentia, vel fracta denique & imminuta ſunt: quibus membris ſi caput imperet, non obſequuntur; ſi prodeat, ſunt dedecori: omninoque præſtaret non eſſe caput, quàm iſtiusmodi corporis caput eſſe. Vindicauit ſe Ludouicus ab hac iniuria: curauit totum imperij ſui corpus, quod lues illa domesticæ diſcordiæ peſſundabat; vnâque & regno pacem, & ſibi regnum aſſeruit.

Tum enim uero regnare mihi videntur principes, & decus imperij retinere, cùm pacatis & concordibus populis dominantur. Quanquam enim inſit illis maietas ſua ſemper, quæ nullis iniuriis temporum eripi, nullâ iniquitate fortunæ extorqueri poteſt: latet nihilominus eius ſplendor, quandiu cæcis illiſtumultuum factionumque nubibus ac procellis inuoluta eſt. At cùm tranquilla om-

nia & serena sunt: tum demum tota se maiestas principis explicat, & plenâ luce resplendet. Quo factum est quondam, vt serenitatis nomen imperatores, tanquam omnium augustissimum, adamarint. Et verò cum sint reges Diuinæ maiestatis simulacra quædam, & summi regis imagines mortalibus ad venerationem propositæ: eo certè præstantiùs imperant, quo perfectiùs in regnis suis expriment Diuini similitudinem imperij; quod in Augusto illo pacis domicilio, tranquillitate ac concordia sempiternâ compositum est; vbi, quo ciuium est tutior securiorque felicitas, eo maiestas regnantis numinis est maior.

Hanc sibi formam imperij Ludouicus constitutâ pace, descripsit: neque regem se credit futurum, nisi regnum, quod lacertum discordiis ac tumultibus perditum, regni speciem vix habebat, quietum ac tranquillum obtineret. Regnum hereditate priùs acceptum; nunc verò & partum victoriâ, & populi suffragiis atque electione delatum. Quid enim? nõne hi regem elegisse ac renuntiasse dicendi sunt, qui cum non parerent priùs, ac regem proinde non agnoscerent, expugnatis tandem à pacifico victore voluntati-

tatibus, & diuinâ quâdam virtute victis, repentinâ conuersione factâ, regiis sese imperiis vltro subiecerunt? Ita si non hereditario iure regnaret Ludouicus Adeodatus, regnum victoriâ quæsiisset: si non peperisset armis; voluntariis illis conspirantium populorum obsequiis, illâ parendi alacritate consequi potuisset.

Optanda igitur (pacè tuâ Gallia dixerim) optanda Ludouico erant hæc tempora: quæ si futura erant aliquando, tam felix habendus est princeps noster, quòd ea sit ad gloriæ suæ opportunitatem nactus; quàm Hercules, quòd monstra quæ domaret, repererit. Dolenda fortunæ nostræ tempora, sed Ludouici gloriæ ac felicitati expetenda. Quanquam! orationem hanc meam execraretur Princeps optimus, qui gloriam suam nunquam putauit à populi fortuna esse seiunctam.

Gratulabor igitur nobis, vt Regi gratulari impune liceat. Ita est, Auditores, ex illa calamitate, cuius dissimulare damna non possumus, fructum cepimus opinione maiorem. Principem nobis hæc tempora finxerunt, vtriusque fortunæ gnarum, vtriusque victorem; scientem belli, amantem pacis; quem

E

nullæ terreant vices armorum , nullæ factio-
 forum fraudes circumueniant ; principem
 non puerilibus deliciis , sed regiis curis &
 consiliis innutritum. Cui si prospere omnia
 felicitérque , in alta & beata pace fluxissent :
 quem hodie principem haberemus ? quâ re-
 rum gerendarum industriâ ? quâ cognitione
 reipublicæ : quâ peritiâ bellorum ? quæ nunc
 Ludouici laus esset ? hæc vna : Rex est , Re-
 gis filius , Regum nepos , Regiè , id est , lautè
 ac splendidè viuens. Qua commendatione ,
 quanto hæc maior est atque illustrior : Rex
 est , Rex bellator , Rex Pacificus , Rex per-
 euntis regni conseruator ?

Quæ Ludouici laudes ita sunt cum nostris
 vtilitatibus commodisque coniunctæ : vt
 quantam ipsi gloriam ad immortalitatem om-
 nem , tantam nobis in posterum securitatem
 & fiduciam adpromittant. Nam si qua nobis
 procella minaretur , hac essemus vnâ cogi-
 tatione securi : Alias vidit tempestates Ludo-
 uicus : alios fluctus , ventósque vicit. Quid
 formidare possit grandior , qui vix adole-
 scens tam formidolosa superauit ? quid eo gu-
 bernatore timeamus , quem tam illustre tiro-
 cinium videmus in difficillima tempestate
 posuisse ? Pacificus est : nihil nobis à bellorum

immanitate metuamus. Bellator est : nunquam est pax , quàm sub bellicoso principe , tutior.

Hæc , inquam , fidenter vsurparemus : si quid deinceps periculi , restitutæ à Ludouico salutis , & incolumitati publicæ crearetur. Sed fundatior est profectò , quàm vt eam euertere quidquam & labefactare possit. Nunquam enim solet esse regnorum status , quàm post turbulentissima tempora , pacatior : siue id populi moribus tribuendum est , qui pertæsus armorum , eorùmque molestiis fractus , resipuit tandem , & pacis tranquillitatem amare in belli tumultibus didicit ; siue prudentiæ consilioque principis , qui quo perturbatior est rerum facies , hoc acriùs , eas vt componat , & quasi de integro instauret , connititur. Concussa igitur est Gallia , vt firmiùs deinde niteretur : turbata , confusa , euersa propè est ; vt reuocata meliorem in formam , & in pulcriorem ordinem restituta , nouum decus ornamentùmque reciperet. Atque vt emendare deprauata tempora Iul. Cæsar non potuit , quin castigatiores annos antecederet is , qui confusionis annus est dictus , annus mensium quindecim , annorum omnium , qui antè fuerant , perturbatis-

simus; qui cùm ceterorum labem exhauferit, æquabiliorem deinde cursum insecuta tempora tenuerunt: sic necessarius propè Gallia fuit confusionis hic annus, vt ad eam domesticæ pacis, quâ nunc fruimur, quietem & tranquillitatem aspiraret. Annum egit confusionis, vt fortunatissima sæcula duceret: annum exitio nobis futurum, nisi ex eius ruinis felicitatem nostram Ludouicus excitasset.

Ex iisdem, LVDOVICE, gloriam tuam excitasti: gloriam, & bello quod oppressisti, singularem; & pace quam restituiſti, pæne Diuinam. Hominum enim est, gerere bella; Dei, componere: aut eius certè, cuius *cor in manu Domini positum*, & ad omnem eius ductum flexibile & obsequens, totum ad consilia pacis & tranquillitatis incubuit. Quod cùm sit à te adolescente perfectum: quid reliquum tibi laudis fecisti, quod vir aut senex acquireret? Hoc enim obesse gloriæ tuæ videtur vnum, quòd crescere posthac similibus decorum accessione non poterit: sed quidquid illustre ac splendidum gesturus es, adolescentiæ tuæ laudibus obscurabitur. Quidquid vineas, quidquid triumphes: paci civili restitutæ decus suam victoriæ omnes,

triumphique summittent. Neque verò nos ,
quantumuis gloriæ tuæ studeamus , victo-
riam optabimus huic primæ similem , quia
simile bellum optare non possumus.

Quanquam! quid tibi victorias optemus ,
qui perpetuò triumphaturus es? triumphum,
inquam, pacis sempiternum acturus: quam
meritò dixit veterum quidam triumphis esse
omnibus potiozem. Erit autem triumphus
ille pacis, non vrbs vnus ambitu inclusus;
sed longè fusus per prouincias omnes, per
vrbes, per agros ipsos, quibus est à te tran-
quillitas restituta. Triumphus sine captiuis,
sine spoliis, sine armis: nisi fortè iis, quæ ad
lenitatis tuæ commendationem incruenta
præferentur. Neque tamen sua pompæ fer-
cula deerunt: sed cùm in triumphis ceteris
cæde ac sanguine quæsitis ea soleant ostenta-
ri, quæ subactis gentibus victores ademerint:
in hoc tuo pacifico ea ferentur & iactabun-
tur vna, quæ seruatis populis tuo sunt mu-
nere concessuque donata; sacra, quæ à pro-
fanorum furoribus hoc facto vindicasti; reli-
gio, quam pacificasti; litteræ ac doctrinæ,
quibus otium reddidisti; fruges, fortunæ,
commoda omnia, hoc ipsum quod sine metu
spiramus, quod viuimus, quia tui sunt om-

nia muneris, pars esse pompæ, triumphique debebunt. Accedent non direptarum, sed conseruatarum vrbiũ simulacra; non captiui duces, sed Gallica nobilitas, à tristissima gladiatorum conditione, tanquam à seruitute, liberata: non descriptus in tabulis hostium numerus, quos cecideris; sed ciuium, quos seruaueris.

Plausuum interim & acclamationum loco, vox vbiq; vna resonabit, LVDOVICVS PACIFICVS. Non afferentur meditata & proluxa præconia, quæ vel decantentur triumphanti tibi, vel in æra & marmora incidantur. Suspecta tua laus esset, si artificio adulterata verborum, & conquisitis elegantiss adornata, non simplex & ingenua prodiret. Nunquam micat illustrius, quidquid est illustre per se, quàm cum nudum est. Nudæ igitur laudes tuæ, nudæ nostræ gratulationes, LVDOVICE, prodibunt: & panegyricorum, epinicionum, monumentorum omnium instar obtinebit vna vox: LVDOVICVS PACIFICVS.

